

Türk Basınına Göre Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Meşrutiyet Kutlamaları

Hasan BABACAN*
Uğur ÜÇÜNCÜ**

Özet

Bayramlar, birlik ve beraberliğin pekiştirilmesi, acıların ve mutlulukların paylaşılması bakımından milletlerin hayatlarında önemli bir yer tutar. Toplumların inançlarına göre dini bayramları olduğu gibi, milli bayramları da vardır. Diğer milletlerde olduğu gibi Türkler de milli hayatlarında önemli yer tutan bazı günlere bir özellik ve anlam yüklemişlerdir. Bu günleri Milli Bayram olarak kutlamışlardır. Bu çalışmanın konusu ise 23 Temmuz 1908 tarihinde ilan edilen II. Meşrutiyet kutlamalarıdır.

Bu çalışmada Hürriyet Bayramının 1924'ten 1935'e kadar İstanbul ve Anadolu basınında nasıl ortaya konulduğu analiz edilecektir. Bunun yanı sıra dönemin aydınlarının Hürriyet Bayramı hakkında gazetelerdeki makaleleri de incelenecektir. Ardından bu bayramın gözler önüne serilmesi için nasıl sembolize edildiği ve hangi tür sembollerin seçildiği analiz edilecektir. Son olarak çalışma son sözlerle nihayetlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki.

Celebrations of the Constitutional Revolution (1908) During the Early Republican Period as Presented by the Turkish Press of the Time

Abstract

Holidays have an important place in the lives of nations for they reinforce the common identify among a certain people through reminding them the shared achievements and the challenges that their ancestors have experienced in the past. Holidays can vary in terms of content such as religious, national or even regional depending on the traditions of a given society. Turkish nation, like other nations, have attributed special meanings and places to certain days and moments of the past. These occasions are celebrated as national holidays. The subject of this study is the celebrations of the II. Constitutional was proclaimed in 23th July 1908.

In this article will be analysed in the coming pages how this Liberty holiday was presented and perceived by the pres in Istanbul and Anatolia from 1924 until 1935. Besides It will be analysed what certain intellectuals had to say about the day in their articles in these newspapers. Then, It will be analysed how this holiday was symbolized by the press and what kind of symbols was chosen to visualize it. As a conclusion, the paper will be ended with concluding remarks.

Keywords: Second Meşrutiyet, Union and Progress

Giriş

Meşrutiyet kavramının etimolojisine bakıldığında, şart kökünden türediği görülmektedir¹. Meşrutiyet anlam olarak ise şöyle ifade edilmektedir: “Bir hükümdarın başkanlığı altında bulunan parlamento idaresi”².

* Doc. Dr. Afyon Kocataepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - Afyon

** Dr., Afyon Kocataepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - Afyon

¹ Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 7.Baskı, Çağrı Yay., İstanbul 1996, s.1353.

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 21. Baskı, Ankara 2004, s.632.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat dönemiyle beraber halkın temsilcilerinden oluşan yerel meclisler yürürlüğe girmişti. Bununla beraber ülke yönetiminde tam olarak Milli Hâkimiyet kurulamamıştı. Milli Hâkimiyetin önünü açan en önemli adım ise I. Meşrutiyet'in ilanıdır. Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk olarak II. Abdülhamit zamanında 1876'da Birinci Meşrutiyet ilan edilmişti. Kabul edilen Anayasa gereği Parlamento seçimleri Aralık 1876 ve Ocak 1877 tarihlerinde yapılmış ve halk egemenliğinin göstergesi olan Meclis 19 Martta resmen açılmıştı³. Bununla beraber Osmanlı Rus Savaşı'nda Rusların İstanbul önüne kadar gelmeleri sonrasında Mecliste çıkan muhalif sesler bahane edilerek Meclis 13/14 Şubat 1878 tarihinde II. Abdülhamit tarafından kapatılmıştı⁴. Böylece şeklen de olsa Milli Hâkimiyetin ilk denemesi rafa kaldırılmıştı.

Fakat bu oldubitti İttihatçılar olarak adlandırılacak Osmanlı aydınlarınca kabul edilmedi. Sultan II. Abdülhamit'in I. Meşrutiyeti lağvetmesinden sonra İttihatçıların yoğun çabaları 1908'in yazında sonuç vermiştir. Meşrutiyet bilincinin Makedonya'daki Üçüncü Ordu'da genç subaylar arasında dal budak salması da İttihatçıların gücünü artırmıştır. Meşrutiyet fitilini ise Resneli Ahmet Niyazi ile Enver Bey'ler ateşlemişlerdi. Onların liderliğinde Balkanlarda Sultan II. Abdülhamit'e karşı isyanlar başlatıldı. II. Abdülhamit isyanları bastıramayınca isyan gittikçe büyüdü. Makedonya'daki Üçüncü Ordu içerisine de yayıldı. Hatta Edirne'deki İkinci Ordu'yu da etkilemeye başladı. Nitekim 20 Temmuz'da Manastır'ın Müslüman halkı da ayaklandı. Onları Kosova Vilayetinde Firzovik ve Rumeli Serez halkı takip etti. Meşrutiyet ilan edilmezse İstanbul'a yürüneceği ve Padişahın hal edileceğine dair ultimatomlar verildi⁵. Sultan II. Abdülhamit ise bu isteklere boyun eğmek zorunda kaldı ve 23 Temmuz⁶ 1908 tarihinde Meşrutiyeti yeniden ilan etti⁷. Meşrutiyet'in ilanı başta İstanbul, Selanik, Makedonya ve Üsküp olmak üzere Osmanlı tebaasından Türk, Rum, Ermeni ve diğer millet mensupları tarafından sevinçle karşılandı⁸. İttihatçılar ise güç yoluyla Padişahı kopardıkları bu günü bayram olarak kabul etmişler ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına da taşımışlardır.

23 Temmuz 1908 tarihi meşrutiyetin ilan edilmesini takip eden yıllarda Hürriyet Bayramı olarak kutlanmaya başlanmıştır. Ancak, İkinci Meşrutiyet döneminde öyle acılı günler yaşanmıştır ki, milletçe bayram olarak kutlanması gereken günler gerektiği gibi sevinç ve mutluluk içinde geçmemiştir. Art arda patlak veren Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Harpleriyle 1911-1922 yılları arasında Türk halkı büyük sıkıntılar

³ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yay., 22. Baskı, İstanbul 2008, s. 121.

⁴ Zürcher, a.g.e., s. 121-122; Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yay. Haz. Ahmet Kuyuş, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2002, s. 336.

⁵ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1998, s.204-207.

⁶ Rumi takvime göre bu gün 10 Temmuz'a tesadüf ettiğinden dolayı Cumhuriyet döneminde çoğu zaman gazete ve diğer yayın organlarında II. Meşrutiyet'in ilanı ve Hürriyet Bayramı tarihi 10-23 Temmuz olarak anılmaktadır. Bu gerçekten hareketle biz de çalışmada bayram gününü 10-23 Temmuz olarak ele alacağız.

⁷ Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki*, İstanbul, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996, s. 34; Ahmet Eyicil, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti", *Yeni Türkiye Türkler Özel Sayısı*, C.XIII, Ankara 2002, s..238.

⁸ Necmettin Alkan, *Mutlakiyetten Meşrutiyete II. Abdulhamid ve Jön Türkler*, Selis Yay., İstanbul 2009, s.270-276.

çekmişti. Büyük bedellerle elde edilen II. Meşrutiyet'i ciddi anlamda kutlamaya fırsatı dahi olmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nden kalan kurumlardan sıyrılma uğraşı verilmişti. Bununla beraber II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günün, Hürriyet Bayramı olarak kutlanmaya devam ettirilmesi bu ortamda incelenmesi gereken bir meseledir. Bu meselenin çözümünde belki de en önemli anahtar Cumhuriyet Türkiye'si'ni kuran önderlerin çoğunluğunun İttihat ve Terakki Partisi ve ideolojisi taraftarları olmalarından ileri gelmektedir⁹. Osmanlı Devleti'nde iktidarı ele geçirdikten sonra tatbik sahasına koymaya başladıkları fakat tamamlayamadıkları yenilikleri Türkiye Cumhuriyeti'ne taşımışlardır. Batılılaşma, Ulus Devlet, dil ve tarih bilinci kadın erkek eşitliği, parlamenter sistem bunlardan sadece bir kaçıdır. Bilindiği üzere İttihatçılar, II. Meşrutiyeti yeniden ilan ettirerek Padişahın gücünü kırmışlar ve iktidarı kesin olarak ele geçirmişlerdir. Yeni devleti kurduktan sonra Osmanlı Devleti'nden Meşrutiyet kutlamalarını da miras almışlardır. Zira iktidarı ele geçirdikleri bu günün onlar için özel bir anlamı vardı. Yine yeni devlette özellikle Milli Hâkimiyet alanında yapılan devrimlerin kökleşmesi adına, Meşrutiyet temel olarak kabul edilmiştir. 23 Temmuz Meşrutiyet günü 1935 tarihine kadar Hürriyet Bayramı olarak kutlanmaya devam etmiştir. Bayramın kaldırılmasıyla İttihatçı ideolojinin de Türkiye Cumhuriyeti devletinde sona erdiği söylenebilir.

Bu çalışmada Cumhuriyet Türkiye'si'nde Hürriyet Bayramı'nın yıllara göre nasıl kutlandığı, sivil ve resmi anlamda katılımları, aydınların bugüne bakışlarını ve Hürriyet Bayramı'yla ilgili kullanılan sembollerin dilini ortaya koymaya çalışacağız. Mustafa Kemal Paşa'nın İttihatçılarla olan mücadelesinin bu bayrama yansımaları da ele alınacaktır.

Çalışmada Anadolu ve İstanbul basınından bazı gazeteler kullanılacaktır. İstanbul basınında incelenecek gazeteler şunlardır: *Akşam* (Daha sonra Kurun olarak ismi değişmiştir), *Vatan*, *Vakit* ve *Cumhuriyet*. Anadolu'dan seçilen gazeteler ise şöyledir: Ankara'dan *Hakimiyet-i Milliye*, (Daha sonra gazete *Ulus* adında çıkmıştır.) Trabzon'dan *İstikbal*, Afyonkarahisar'dan *Son Haber*. Yine gerekli yerlerde *Düstur* ve telif eserler kullanılacaktır.

A- Basında Meşrutiyet Kutlamaları

1- İstanbul Basınına Göre

İstanbul Basını, Cumhuriyetin ilk yıllarında, 23 Temmuz Hürriyet Bayramı'na ilgiyle yaklaşmış, bayramla ilgili haberleri ve düşüncelerini nüshalarında yansıtmıştır. İstanbul Basını'nın 23 Temmuz'a ilgisi yıllara göre gerek içerde gerekse dışarıda meydana gelen siyasi, ekonomik ve askeri gelişmelerden etkilenmiştir. İstanbul Basını'nın, 23 Temmuz Hürriyet Bayramı'na yıllara göre yaklaşımları şöyle özetlenebilir:

23 Temmuz 1924 yılında İstanbul Basını, 10-23 Temmuz Hürriyet Bayramına geniş bir yer vermiştir. Nitekim 23 Temmuz tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, meşrutiyetin üzerinden on altı yıl geçtiğine vurgu yaptıktan sonra, Türk milletinin kayıtsız şartsız Milli

⁹ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev. Nüzhet Salihoglu, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.237-238.

Bağımsızlık ve hâkimiyetinin, kaynağının 23 Temmuz olduğunu belirtmiştir¹⁰. Gazete, tüm memleketin 10-23 Temmuz Bayramı'nı kutlamış ve saadetler temenni etmiştir¹¹. Basın 23 Temmuz 1924'te Hürriyet Bayramı için İstanbul'da yapılacak etkinlikleri şöyle vermiştir. Vilayet, Şehir, Belediye ve diğer resmi müesseseler tatil edilecek ve bayraklarla da süslenecektir¹². Yine İstanbul'da bayram dolayısıyla hükümet adına saat ondan on bire kadar resmî kabul yapılacaktır. 23 Temmuz kutlamalarında, sadelik ön planda olacak; resmî üniforma ve elbiseler giyilmeyecektir¹³. Program gereği İstanbul'un on farklı yerinde resmî kabul yapılmıştır. Merkezi kabul etkinliğinde ise İstanbul Valisi, Hükümetin ileri gelen temsilcileri, Kolordu Kumandanlığının ve Maliye Teşkilatının ileri gelenleri, Yabancı Devlet adamları ile işçilerin tebriklerini kabul etmiştir¹⁴. Resmî ve özel müesseseler tatil edildiği gibi şehirde resmî ve özel binalar bayraklarla süslenmiştir. Bunlarla beraber ayrıca resmî merasim yapılmamıştır¹⁵.

1925'te, 23 Temmuz Bayramı İstanbul basınında değişik açılardan ele alınmıştır. *Vakit* gazetesi 23 Temmuz tarihli nüshasında "Hürriyet Günü" başlıklı yazısında, 23 Temmuz'un Cumhuriyete giden yolun ilk merhalesi olduğunu vurgulamıştır. *Vakit* gazetesi 23 Temmuz'u şöyle tanımlamıştır: "23 Temmuz, Hürriyet ve halas için kalkınan milletin istibdada indirdiği bir darbe ve bugünkü mesut cumhuriyete evvela şan-ı aydınlık yolda bir merhaledir."¹⁶

Cumhuriyet Gazetesinde Hürriyet Bayramı, 24 Temmuz tarihli nüshasında "23 Temmuz Milli Bayramı" başlıklı bir yazı ile yer bulmuştur. Bu yazıda, Mithat Paşa vasıtasıyla Kanunu Esası'nin 17 sene evvel "baskıcı hükümdara" kabul ettirildiği; bugünün Cumhuriyet güneşinin doğacağını müjdeleyen tan ağarması olduğu yer almıştır. Gazete, bugün için "Türk hürriyetinin ilk fecrini tes'id ediyoruz." diyerek bugünün Türk milletinin hürriyeti için attığı ilk kıvılcım olduğunu vurgulamaktaydı. *Cumhuriyet* Gazetesi, 23 Temmuz tarihini, 17 yıldır yapılan inkılâpların anası olarak değerlendirmiş; Cumhuriyetin o gün başladığını belirtmiştir. 23 Temmuzla Millet, sadece istibdadın ve zulmün pençesinden ve zincirlerinden kurtulabildiğini; oysa saltanat zincirlerinin ayakları bağlamaya devam ettiğini savunan gazete, bu son esaretin de 1 Kasım 1922 ve 29 Ekim 1923 inkılâplarıyla kırıldığını belirtmiştir. Gazete, 23 Temmuz'un şimdiki inkılâpların anası olduğu için bayram olarak kutlanıldığını ifade etmiştir¹⁷. *Vakit* gazetesi ise 23 Temmuz Hürriyet Bayramı'nın önemine değinmekle beraber, asıl büyük günün Cumhuriyet'in ilan tarihi olduğunu belirtmiştir. Bundan hareketle 23 Temmuz'da resmî dairelerin tatil edilmesiyle yetinileceğini belirtmiştir¹⁸.

1926 yılı Hürriyet Bayramı kutlamaları ise öncekilerden farklı olmuştur. Bu yılki kutlamalara tüm yurttan olduğu gibi İstanbul'da da Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de

¹⁰ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1340/1924, No: 75.

¹¹ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1340/1924, No: 75.

¹² *Vatan*, 23 Temmuz 1340/1924, No: 459; *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1340/1924, No: 75.

¹³ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1340/1924, No: 75.

¹⁴ *Hâkimiyeti Milliye* 24 Temmuz 1340/1924, No: 1171.

¹⁵ *Vakit*, 24 Temmuz 1340/1924, No: 2359; *Vatan*, 24 Temmuz 1340/1924, No: 460; *Hâkimiyeti Milliye* 24 Temmuz 1340/1924, No: 1171.

¹⁶ *Vakit* 23 Temmuz 1341/1925, No: 2715.

¹⁷ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1341/1925

¹⁸ *Vakit* 23 Temmuz 1341/1925, No: 2715.

düzenlenen suikast girişiminin gölgesi düşmüştür. Suikast tertibini planlayanların çoğu eski İttihat ve Terakki ile bir şekilde bağlı olan kişilerdi. Dolayısıyla Meşrutiyet'in ilanı noktasında önemli roller oynayan İttihatçıların bu girişimi, basının 23 Temmuz Hürriyet Bayramı'na olan ilgisini azalttığı gibi, bakış açısını da değiştirmişti. *Cumhuriyet* gazetesi 23 Temmuz 1926 tarihli nüshasında "10-23 Temmuz" başlıklı haberinde, 10-23 Temmuz tarihinde istibdada büyük darbe vurulduğu fakat hürriyet ve istiklalin tam olarak sağlanamadığı ifade edilmiştir. 23 Temmuzdan beri 18 yıldır hürriyet ve milli hâkimiyet fikrinin güçlenerek devam ettiği, saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanıyla noksanlığın tamamlandığı bildirilmiştir. Yazıda, 10-23 Temmuz tarihinde milletin, yalnızca elindeki esaret halkalarını kırabildiğini, Cumhuriyetle beraber onu yürümekten ve gelişiminden mahrum bırakan ayağındaki zincirleri de kırdığını vurgulanmıştır¹⁹. *Vakit* gazetesinde ise 23 Temmuzda Osmanlı Hanedanının son "müstebit hükümdarı" II. Abdülhamit'in Türk Milletine meşveret hakkını verdiğini yazmıştır. Türk Milleti ise 23 Temmuzda aldığı bu hakkını Cumhuriyet İnkılâbı ile tamamlamıştır. Gazete 23 Temmuz yâd etmenin Cumhuriyet İnkılâbının ilk fecrini takdis etmek demek olarak değerlendirmiştir. İzmir suikastını tasarlayan İttihatçıları ise tenkit etmiştir. Bu noktada aynen şunları yazmıştır: "*Türk milleti asla nankör değildir. 23 Temmuz İnkılâbı'nı hazırlayan kimseleri takdir, hatta takdis etmiştir. Fakat ne kadar elim bir hakikattir ki bu adamlardan bir takımları mücadele-i milliyeden sonra inkılâbın tekâmülün, milli istihsalin tahakkuku yolunda yardım vazifelerini ifaya devam edecek yerde, cumhuriyet inkılâbımızın ruhu olan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya düşman kesilmiş, kendi menfaat ve mevkilerini temin etmek için suikastlar ile onun vücudunu izaleye çalışacak kadar ileriye bile gitmiştir.*"²⁰.

Görüldüğü üzere 1926 tarihinde *Cumhuriyet* ve *Vakit* gazeteleri, 23 Temmuz'un önemine değinmekle beraber, Hürriyet ve millet hâkimiyetinin asıl şerefini saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanı olarak göstermiştir. Böylece Mustafa Kemal Paşa'nın son inkılâplardaki etkin rolünü gözler önüne sererek gerçek hürriyetin onun sayesinde elde edildiği vurgulanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya tasarlanan suikast girişimi bu durumun vurgulanmasında en önemli etken olmuştur. Hürriyet ve Milli Hâkimiyetin tesisinde İttihatçıların rolü böylece azaltılmış, Mustafa Kemal Paşa'nın rolü ise artırılmıştır.

23 Temmuz 1926 tarihi resmi tatil günü olan Cuma gününe denk gelmişti. İstanbul basının bildirdiğine göre bu seneki kutlamalarda, kanunlar gereği merasim yapılmayacaktı²¹. Yalnız şehir bayraklarla donatılacak; yine şehrin muhtelif yerlerinde 21 pare top atışıyla Hürriyet Bayramı yâd edilecekti²². Nitekim Cumaya rast gelen Bayram gününde her taraf kapanmış, resmi daireler ve özel mekânlar bayraklarla süslenmiş, öğle

¹⁹ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1342/1926, No: 791.

²⁰ *Vakit*, 23 Temmuz 1341/1926, No:3073.

²¹ *Akşam*, 23 Temmuz 1341/1926, No: 2792.

²² *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1342/1926, No: 791; *Vakit*, 23 Temmuz 1341/1926, No:3073; *Akşam*, 23 Temmuz 1341/1926, No: 2792.

üzeri yirmi bir pare top atılmıştır. Yine ayrıca Himaye-i Etfal Cemiyeti yetim ve yoksul çocuklar için rozet dağıtmıştır²³.

1927 tarihinden sonra Hürriyet Bayramında Mustafa Kemal Paşa vurgusunun arttığı rahatlıkla görülmektedir. 23 Temmuz 1927 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi “10-23 Temmuz Bayramı” başlıklı yazısında 23 Temmuz 1926 tarihindeki yazısının bir benzerini vermiştir. Burada da 23 Temmuz tarihinin istibdada atılmış büyük ve ilk darbe olduğu; Hürriyet ve Milli Hâkimiyet alanında atılmış bu ilk adımın 29 Ekim İnkılâbı’yla tamamlandığı yinelenmiştir. Gazete 10 Temmuz İnkılâbının Cumhuriyet İnkılâbı’nın başlangıcı olduğu için hararetle kutlanıldığını belirtmiştir²⁴. *Vakit* gazetesi ise 23 Temmuz 1927 tarihinde “Bugün 23 (10) Temmuz İyd-i Milliyesinin Yıl Dönümüdür.” başlıklı yazısında, 10 Temmuzla Türk Milleti kayıtsız şartsız esir hayatı yaşarken, esaret zincirini kırmayı başardığını ifade etmiştir. Türk milletinin Meşrutiyetle beraber asla esir olarak yaşamayacağını gösterdiğini; bununla beraber Osmanlı Hanedanı’nın hâkimiyetinden tam olarak kurtulmaya yetmediğini belirtmiştir. Gazete Mütarekeden sonra Saltanatın işgalci güçlerle beraber hareket ederek gerçek yüzünü gösterdiğini belirttikten sonra, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın yüksek rehberliğiyle düşman istilasından kurtulan milletin 10 Temmuz İnkılâbı’nın işaret ettiği hedefe doğru hızla ilerlediğini yazmıştır. Yazıda, 23 Nisan İnkılâbı’yla, Milli Hâkimiyet’in temellendirildiği, Cumhuriyetle beraber tam olarak sağlandığı ortaya konmuştur. Böylece 10 Temmuz İnkılâbı’nın Cumhuriyete giden sürecin ilk adımı olduğu vurgulanmıştır²⁵.

1927 yılının 10-23 Temmuz Milli bayramında bütün resmi daireler, özel müesseselerin birçoğu ve bankalar tatil edilmiş, her taraf bayraklar ve lambalarla donatılmıştır. İstanbul’da birçok aile bu bayram gününden yararlanmış, Boğaziçi Vapurları büyük kabileleri mesire yerlerine taşımıştır²⁶.

1928 tarihinde Hürriyet Bayramı kutlamaları ve basındaki etkisi 1927’ye göre daha sadedir. 23 Temmuz 1928 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, “10-23 Temmuz Hürriyet Bayramı” başlıklı yazısını bir yıl öncekinin sadece yıl dönümünü değiştirerek okuyucularına sunmuştur²⁷. *Vakit* gazetesi 23 Temmuz 1928 tarihli nüshasında “Yirmi Üç Temmuz, Hürriyet Ve İnkılâp Fikrini Bugünkü Zaferine Eriştiren Bir Merhale Dir” başlıklı yazısında 23 Temmuz tarihinin, bir devri kapatıp yeni bir devri açtığını ifade etmiştir. Gazete 23 Temmuz’un önemini, Hürriyet ve İnkılâp fikrini bugünkü zaferine eriştiren bir merhale olmasına bağlamıştır²⁸.

1928 yılı 23 Temmuz Hürriyet Bayramı’nda İstanbul’da resmi daireler ve müesseseler tatil olmuştur²⁹. Bayram, resmi ve özel müesseselere çekilen bayraklarla kutlandığı gibi toplar da atılmıştır. Bununla beraber resmi merasim yapılmamıştır³⁰.

²³ *Akşam*, 24 Temmuz 1341/1926, No: 2793.

²⁴ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1927, No:1150.

²⁵ *Vakit*, 23 Temmuz 1927, No:3430.

²⁶ *Vakit*, 23 Temmuz 1927, No:3430.

²⁷ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1928, No: 1510.

²⁸ *Vakit*, 23 Temmuz 1928, No:3786.

²⁹ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1928, No: 1510.

³⁰ *Vakit*, 24 Temmuz 1928, No: 3787.

1929 tarihinde Hürriyet Bayramı kutlamaları ve basındaki yankıları önceki yıla göre daha fazla olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesi 23 Temmuz 1929 tarihli nüshasının en başına büyük harflerle “10-23 Temmuz Bayramıdır” ibaresini yazarak günün önemine dikkat çekmiştir³¹. Aynı nüshanın “10-23 Temmuz İstibdat İfritine İlk Darbeyi İndirdiğimiz Gün!” başlıklı ayrı bir yazısında 21 sene evvel Millet’in “*istibdat ve saltanat ifritine*” ilk darbeyi indirdiği ifade edilmiştir. Bu darbeye rağmen bu “*ifritin*” son bulmadığını, Türk Milletinin ıstıraplar, felaketler ve işkenceler çektiğini, birçok kanı döküldüğünü ve topraklarının elden çıktığını belirtmiştir. “*Saltanat ifriti*”ne kesin darbenin Cumhuriyetle vurulduğu vurgulanmıştır. Gazete 23 Temmuz’un bir bayram olarak kutlanmasını ise istibdat ve saltanata karşı kazanılan ilk zafer olmasına bağlamaktadır. Yazının sonunda ise Cumhuriyet idaresinde hür ve mesut yaşayan vatandaşların hürriyet bayramı tebrik edilmiştir³². *Akşam* gazetesi ise 24 Temmuz 1929 tarihli nüshasında 10-23 Temmuz’un istibdat yönetimine vurulmuş ilk darbe olduğuna dikkat çekmiştir³³. 1929 yılı 23 Temmuz Hürriyet Bayramı’nda resmi daireler tatil edilmiş, her taraf bayraklarla donatılmış, rozetler dağıtılmıştır. Bununla beraber resmi merasim yapılmamıştır³⁴.

1930 tarihinde de İstanbul’da Hürriyet Bayramı’yla ilgili haber ve bilgiler bir önceki yılın paralelindedir. *Cumhuriyet* gazetesi 23 Temmuz 1930 tarihli nüshasında “10-23 Temmuz! Hürriyetin 22 İnci Yıl Dönümü! Türk Milleti, Osmanlı Saltanatına, İlk Darbeyi 22 Sene Evvel Bugün Vurmuştur.” başlığıyla verdiği haberde, 10 Temmuz’da Osmanlı Devleti’nde istibdada ilk darbenin vurulduğunu bununla beraber Türk milletinin asıl hürriyetine Cumhuriyet günü kavuştuğunu vurgulamıştır. Gazete Cumhuriyete giden ilk adımın 10 Temmuz olduğunu bu nedenle bu günün anılmaya değer olduğunu belirttikten sonra, “*Cumhuriyetin sayısız nimetleri içinde serbest ve serazat yaşayan milletimizin bayramını tebrik ederiz.*” ibaresini kullanmıştır³⁵. *Vakit* gazetesi 23 Temmuz 1930 tarihli nüshasında “23 Temmuz, Bugün Meşrutiyet İlanının Yirmi İkinci Yıl Dönümüdür.” başlıklı yazısında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 10 Temmuz tarihini bayram olarak tanımasının gerekçesini vermiştir. Bu gerekçe, gazeteye göre, Türkiye Cumhuriyeti’nin yenileşme ve inkılâp yolunda harcanmış her emeğe değer vermesindedir³⁶. *Akşam* gazetesinin 24 Temmuz 1930 tarihli nüshasında Meşrutiyet’in Hürriyet yolunda atılmış ilk adım olmakla beraber asıl adımın “*Büyük Gazi*” nin rehberliğinde atılmış Cumhuriyet İnkılâbı olduğu vurgulanmıştır³⁷.

23 Temmuz 1930 tarihli Hürriyet Bayramı’nda tüm resmi daireler, bankalar ve borsa tatil edilmiş, her taraf bayraklarla donatılmıştır³⁸.

Hürriyet Bayramı’nın 1931 tarihindeki yankılarına baktığımızda Mustafa Kemal Paşa vurgusunun artarak devam ettiği görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi 23 Temmuz

³¹ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1929, No: 1869.

³² *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1929, No: 1869.

³³ *Akşam*, 24 Temmuz 1929, No:3871.

³⁴ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1929, No: 1869; *Akşam*, 24 Temmuz 1929, No:3871.

³⁵ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1930, No:2230.

³⁶ *Vakit*, 23 Temmuz 1930, No: 4503.

³⁷ *Akşam*, 24 Temmuz 1930, No: 4232

³⁸ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1930, No: 2230; *Akşam* 24 Temmuz 1930, No: 4232.

1931 tarihli nüshasında gazetenin üst tarafına geçen seneden farklı olarak “23 Temmuz Milli Bayramınız Mübarek Olsun” ibaresini yazarak bugüne dikkat çekmiştir. Gazete “*Milli Bayram Hürriyetin Yirmi Üçüncü Yıl Dönümü*” başlıklı yazısında ise 10-23 Temmuz Bayramı’nı Milli Bayramlarımız içerisinde en şerefli bayramlar arasında göstermiştir. Yıllardan beri “*sarayın zulüm ve istibdadı altında inleyen Türklüğün aslanlar gibi kükreyerek özgürlüğüne kavuştuğu*” ibarelerini kullanmıştır. O günden beri atılan yeni adımlarla Türk milletinin huzurlu bir devire kavuştuğu ifade edilmiştir.

Gazete günün önemine değindikten sonra Meşrutiyetin yirmi üçüncü yıldönümünü candan ve yürekten kutlanılması gerektiğini belirtmiştir. Gazete, okurlarının Hürriyet Bayramı’nı kutlamış; Cumhuriyetin mimarı “*Ulu Gazi*”ye de şükranlarını sunmayı ihmal etmemiştir³⁹. *Vakit* gazetesinin 23 Temmuz 1931 tarihli nüshasında ise Türk milletinin 23 Temmuzla siyasi hayatında hayırlı ve faydalarla dolu bir yol açtığı belirtilmiştir. Yazıda bugün ile 23 Temmuz 1908 karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada 23 senede kat edilen ilerleme vurgulanmıştır⁴⁰. *Akşam* gazetesi ise 24 Temmuz 1931 tarihli nüshasında Meşrutiyet’in Hürriyet alanında bir başlangıç olduğunu, fakat asıl başarının Mustafa Kemal Paşa’nın rehberliğinde atılmış adımlar olduğunu vurgulamıştır⁴¹.

23 Temmuz 1931’de milli bayram dolayısıyla resmi daireler tatil edilmiş, resmi daireler ve evler bayraklarla süslenmiştir. Şehrin çeşitli yerlerinde eğlenceler tertip edilmiştir. Himaye-i Etfal Bebek Şubesi tarafından Bebek Bahçesi’nde danslı bir kır eğlencesi yapılmış, Himaye-i Etfal Kadıköy Şubesi tarafından da Suadiye’de bir balo verilmiş; şehir mızıkası akşam Taksim Anıtı yanında halka bir konser vermiştir. Ayrıca mektepler tarafından kimsesiz çocuklar menfaatine rozet dağıtılmıştır⁴².

1932 tarihinde İstanbul basını Hürriyet Bayramı yankılarını önceki yıla göre daha sade bir şekilde bununla beraber aynı tarzda vermiştir. *Cumhuriyet* Gazetesi 23 Temmuz 1932 tarihli nüshasında, “*10-23 Temmuz Bayramı... Bugün Hürriyete İlk Kavuştuğumuz Gündür!*” başlığıyla verdiği yazıda, bugünün özelliğinin Türk milletinin Hürriyete kavuşma hamlesinin ilk merhalesi olduğu vurgulanmıştır. 23 Temmuz’un önemini bilen Türkiye Cumhuriyeti’nin bugünü kutladığını ifade etmiştir⁴³. *Vakit* gazetesi ise 23 Temmuz tarihli nüshasında “*10-23 Temmuz*” başlıklı yazısında bugünün hürriyet ve inkılâpların başlangıcı olduğunu vurgulamıştır⁴⁴. *Akşam* Gazetesi ise 23 Temmuz tarihli nüshasında, “*10-23 Temmuz İstibdada Nihayet Vermek İçin İlk Adım*” başlıklı yazısında bugünün, bir inkılâbın başlangıcı olmasından dolayı kutlanacağı bildirilmiştir⁴⁵.

1932 tarihli İstanbul Basını 23 Temmuzda İstanbul’da resmi dairelerin tatil edildiğini ve bayraklarla donatıldığını belirtmiş ve gece de aydınlatmalar yapılacağı haberini vermiştir⁴⁶.

³⁹ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1931, No: 2589.

⁴⁰ *Vakit*, 23 Temmuz 1931, No: 4861.

⁴¹ *Akşam*, 24 Temmuz 1931, No: 4591.

⁴² *Vakit*, 24 Temmuz 1931, No: 4591; *Akşam*, 24 Temmuz 1931, No: 4591.

⁴³ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1932, No: 2949.

⁴⁴ *Vakit*, 23 Temmuz 1932, No: 5221.

⁴⁵ *Akşam*, 23 Temmuz 1932, No: 4951.

⁴⁶ *Vakit*, 23 Temmuz 1932, No: 5221; *Akşam*, 23 Temmuz 1932, No: 4951; *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1932, No: 2949.

1933 yılında da Hürriyet Bayramı, İstanbul basınında Mustafa Kemal Paşa vurgusuyla yer almaya devam etmiştir. *Cumhuriyet* Gazetesi, 23 Temmuz 1933 tarihli nüshasında “23 Temmuz: Hürriyet Bayramı” başlıklı yazısında, Meşrutiyet’in sağlanmasının Avrupa’da çalışan aydınların ilhamıyla gerçekleştirildiğini belirtmiştir. 10 Temmuzda istibdada ilk darbenin vurulduğunu belirten yazı zaman zaman içeriden ve dışarıdan gelen tehlikelere Mustafa Kemal Paşa’nın son verdiğini yazmıştır. Milletin Gazisiyle birlikte 10 Temmuz’da atılan inkılâbı yetiştirmek, büyütme, koskoca bir çınar gibi yükselterek, gölgesinde halka rahat ve huzur vermek için çalıştığı belirtilmiştir⁴⁷. *Vakit* gazetesi 23 Temmuz tarihli nüshasında “Hürriyetin İlanı, 25. Yıldönümü” başlıklı yazısında, bugünün Osmanlı tarihinde ve Türk hayatında ileri bir hamlenin ilk işaretlerinden biri olarak tarihe girdiğini belirtmiştir⁴⁸.

İstanbul Basını, 23 Temmuz 1933’teki Hürriyet Bayramı’nda İstanbul’da resmi daireleri tatil edileceğini haber vermişti⁴⁹.

23 Temmuz tarihinin resmi anlamda bayram olarak anıldığı son yıl 1934’tür. Bu yılda da İstanbul basını bayramı sayfalarına taşımakla beraber asıl hürriyetin Mustafa Kemal Paşa tarafından elde edildiği vurgulanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesi 23 Temmuz 1934 tarihli nüshasında “23 Temmuz Hürriyet Bayramı” başlığıyla Türk milletinin 26 yıl önce “müstebit hükümdarın” elinden hürriyetini kopardığını belirtmiştir. Bu tarihten sonra içeride ve dışarıdaki düşmanların zaman buldukça milletin sevincini kadere çevirdiği fakat Gazi Mustafa Kemal’in düşmanların elinden Türk milletinin hürriyetini kurtardığını yazmıştır. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Türk isminin göklerdeki en parlak ve en yüksek yıldızlardan daha parlak ve daha yüksek mertebeye ulaştığını belirtmiştir.

Gazete yazısının sonunda ise: “Bu temiz ve sonsuz hürriyet havası içinde inkişaf eden aziz vatanın, her sene bu 23 Temmuz bayramı kutlanırken, daha ziyade terakki ve refahına şahit olmamızı diler, bütün vatandaşları candan ve gönülden tebrik ederiz.” ibaresiyle temennilerini ve tebriklerini sunmuştur⁵⁰. *Vakit* gazetesi de 23 Temmuz 1934 tarihli nüshasında “10-23 Temmuz” başlıklı yazısında 10-23 Temmuz Bayramının istiklal ve inkılâp uğrunda yapılan hareketlerin başlangıç günü olduğu ve Meşrutiyet’in ikinci defa bugün ilan edildiği belirtilmiştir⁵¹.

İstanbul basını 1934 Hürriyet Bayramı’nda resmi dairelerin tatil olacağını ve her tarafın bayraklarla donatılacağını bildirmişti⁵².

1935 yılında 23 Temmuz Hürriyet Bayramı, 1 Haziran 1935 tarihinde yürürlüğe giren 2739 sayılı “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”u ile birlikte bayram olmaktan çıkarılmıştır⁵³. Bu tarihten itibaren 23 Temmuz tarihi, bayram olarak kutlanılmamıştır. Bununla beraber gerek İstanbul basını gerekse Anadolu basınında

⁴⁷ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1933, No: 3308.

⁴⁸ *Vakit*, 23 Temmuz 1933, No: 5580.

⁴⁹ *Vakit*, 23 Temmuz 1933, No: 5580.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1934, No: 3668.

⁵¹ *Vakit*, 23 Temmuz 1934, No: 5941.

⁵² *Vakit*, 23 Temmuz 1934, No: 5941.

⁵³ *Düstur*, Üçüncü Tertip, C.16, Başvekalet (Matbaası) Neşriyat Müdürlüğü Yay., Ankara 1935, s.1171.

anılmaya devam etmiştir. Nitekim *Cumhuriyet* gazetesi 23 Temmuz 1935 tarihli nüshasında “23 Temmuz” başlıklı yazısında, bugünün memleketin tarihinde sayılı günlerden biri olduğunu, Türk Milletinin padişahlara ilk darbeyi indirerek, Sultan II. Abdülhamit’in elinden hakkını zorla aldığını belirtmiştir. Gazete 23 Temmuz Hürriyet Bayramı’nın kaldırılmasıyla ilgili olarak da:⁵⁴ “23 Temmuz, bu yıla gelinceye kadar, ulusal bayram günlerinden biri idi, fakat tatil ve bayram günlerini tayin eden yeni kanunda, 23 Temmuz ulusal bayramlar arasından çıkarılmıştır. Onun için, bugün, her sene yapılması mutad olan, bayram töreni ve kutlama yapılmayacaktır. Bayram yapılmamakla beraber, 23 Temmuz ulusun saltanata karşı ilk ayaklandığı, kuvvetini gösterdiği ve hakkını kurtardığı bir gün olduğu için, Türkün hatırlanmağa değer tarihi günlerden biridir.” ibarelerini kullanarak bugünün bayram olarak kutlanılmayacak olmasına rağmen önemine binaen her zaman hatırlanılacak değere sahip olduğunu belirtmiştir. *Kurun* gazetesi ise 23 Temmuz 1935 tarihli nüshasında “23 Temmuz” başlıklı yazısında kısa ibarelerle “Bugün 10-23 Temmuzdur. Bugünü istiklal ve inkılâp uğrunda yapılan hareketlerin bir başlangıç günü sayabiliriz. Meşrutiyet bugün ikinci defa olarak ilan edilmiştir.” ifadelerine yer vermişti⁵⁵.

2- Anadolu Basınına Göre

Cumhuriyetin ilanından sonra II. Meşrutiyetin ilanı, Hürriyet Bayramı olarak, başta Ankara olmak üzere Anadolu’nun değişik mahallerinde de kutlanılmış ve Anadolu basınında da bu güne dair önemli haber ve yorumlar çıkmıştır. Bununla beraber Milli Mücadele yıllarındaki ilgi ve önemden uzaklaşmıştır. Bunun da en önemli sebebi Cumhuriyet’in ilanıdır. Cumhuriyetin ilanı Türk milletinin kesin olarak hürriyete kavuşulması olarak telakki edilmiş, bununla beraber II. Meşrutiyet bu süreçte atılmış ilk ve en önemli adım olarak kabul edilmiştir.

23 Temmuz 1924 tarihli Hürriyet Bayramı Anadolu basınında genişçe yer bulmuştu. Ankara’da Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 23 Temmuz 1924 tarihli nüshasında “23 Temmuz Sene-i Devriyesi” başlığıyla Hürriyet Bayramı’na değinmiştir. 23 Temmuz 1908’in Türkiye’de idare şeklinin ilerlemesi ve gelişmesi adına çok önemli olduğu; Abdülhamit’in baskıcı yönetimine atılmış etkili bir hamle olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber yazıda Meşrutiyet döneminin gerçek anlamda hürriyeti getirmediği ifade edilmiştir. Bunun da en önemli sebebi tecrübesiz devlet yöneticilerinin olmasıydı⁵⁶. Gazete tenkitleriyle beraber, Hürriyet ve Milli Hâkimiyet ruhunun bu devirde oluştuğunu; Cumhuriyet’in ilk adımlarının bu kazanımla atıldığını itiraf etmiştir. Meşrutiyet Döneminin Cumhuriyet için önemli ibretlerle dolu olduğunu ifade eden gazete bu dönemden önemli dersler çıkarılması gerekliliğini belirtmiştir⁵⁷.

Trabzon’da İttihatçıların önderliğinde çıkarılan *İstikbal* gazetesi 23 Temmuz Hürriyet Bayramı’na dikkat çekmiştir. 23 Temmuz 1924 Hürriyet Bayramı Trabzon’da çıkan *İstikbal* gazetesinde “10 Temmuz İnkılâp Bayramı” olarak ele alınmıştır. Bu tarihin istibdada vurulmuş ilk darbe olduğu vurgulanmıştır. “10 Temmuz 1324/1908 tarihinin muzdarip bir halkın refah ve saadeti için Milli Hâkimiyetini elde etme adına yurdun

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1935, No: 4018.

⁵⁵ *Kurun*, 23 Temmuz 1935, No: 6299.

⁵⁶ *Hakimiyeti Milliye* 23 Temmuz 1340/1924, No: 1170.

⁵⁷ *Hakimiyeti Milliye* 23 Temmuz 1340/1924, No: 1170.

ufuklarındaki ilk doğuşu olduğunu; bu nedenle de bu günü herkesin selamlaması gerektiği” gazetede yer almıştır. *İstikbal*, bugünün öneminin algılanması gerekliliğine ve amaca sadık kalındığı takdirde istenilen hedefe kolaylıkla ulaşılacağına dikkat çekmiştir⁵⁸. Gazetede “23 Temmuz” başlığıyla çıkan haberde de, “16 yıl önce milletin, tüm gelişme ve ilerlemeyi engelleyen, kendi keyfi istibdadı doğrultusunda hareket eden katı idareyi yıkarak hürriyet ve hâkimiyetini ilan ettiğini” belirtmiştir. 23 Temmuz, *İstikbal*’e göre, Türkiye toprakları üzerindeki ilk inkılâp güneşinin parlamasıydı. Millet o günü büyük bir coşkuyla kutladığını, memlekette eşitlik ve gelişmeye yönelik gelecek şuurunun bugüne kadar geldiği yazılmıştır. 10 Temmuz’un *Cumhuriyet* için atılmış ilk adım olduğu; bu adımla kamuoyunun *Cumhuriyet* bilincini idrake hazırlandığı yazılmıştır.

İstikbal daha sonra: “324 *İnkılâbı olmasaydı büyük inkılâp vücut bulmazdı.*” gibi ciddi bir iddiada bulunmuştur. 23 Temmuz ve sonrasındaki yeni inkılâpların çok önemli adımlar olduğunu belirtmekle beraber henüz milletin tam olarak hâkimiyetine kavuşmadığını belirtmiştir. Bununla beraber Türk Milletinin Milli Hâkimiyet yolunu öğrendiğini ve ona kavuşacağını ifade etmiştir. Yazının sonunda da “324 *inkılâbını daima tes’id suretiyle övmeyi vazife biliriz.*” ibaresi yazılmıştır⁵⁹. *İstikbal* gazetesi, nüshasında yalnızca bugünün önemini idrak edebilen okurlarının 23 Temmuz Hürriyet Bayramını kutlamıştır⁶⁰.

Anadolu’da da İstanbul’daki gibi resmi merasim yapılmamıştır. 23 Temmuz 1924 tarihinde Ankara’da Hürriyet Bayramı için merasim yapılmamakla beraber, bütün resmi daireler bayram nedeniyle tatil edilmiş; resmi kuruluşlar, binalar ve dükkânlar ve birçok özel mekân bayraklarla donatılmıştır. Resmi dairelerin tatil olmasına rağmen Meclis bugün de faaliyetlerine devam etmiş mebusların birçoğu vekâlet işleriyle meşgul olmuşlardır⁶¹. İzmir’de de 23 Temmuz 1924 Hürriyet Bayramı kutlanmıştır. Buradaki merasim diğer yerlerin aksine daha parlak ve resmi bir şekilde kutlanmıştır⁶². İzmir Mevki Kumandanı Emin Paşa, Vilayetin ileri gelen idarecileri ve basın, Vali İhsan Paşa’yı ziyaret ederek Hürriyet Bayramı için tebriklerini sunmuşlardır. Saat 11’de ise Vali İhsan Paşa maiyetiyle beraber Mevki Kumandanlığına, Belediye Başkanlığı’na ve Halk Fırkası’na karşı ziyarette bulunmuştur⁶³.

23 Temmuz Hürriyet Bayramı, 1925 tarihinde Ankara’da kutlanmıştır. Bayram münasebetiyle Mahkeme daireleri de dâhil olmak üzere tüm resmi daireler tatil olmuştur. Bununla beraber resmi merasim gerçekleşmemiştir⁶⁴.

23 Temmuz 1926 tarihinde Hürriyet Bayramının Anadolu basınında ihmal edildiğini görmekteyiz. Bunun nedeni ise Mustafa Kemal Paşa’ya yapılan suikast girişimi olması kuvvetle ihtimaldir.

⁵⁸ *İstikbal* 23 Temmuz 1340/1924, No:1238.

⁵⁹ *İstikbal* 23 Temmuz 1340/1924, No: 1238.

⁶⁰ *İstikbal* 23 Temmuz 1340/1924, No: 1238.

⁶¹ *Hâkimiyeti Milliye* 24 Temmuz 1340/1924, No: 1171.

⁶² *Cumhuriyet* 24 Temmuz 1340/1924, No:76.

⁶³ *Hâkimiyeti Milliye* 24 Temmuz 1340/1924, No: 1171; *Cumhuriyet* 24 Temmuz 1340/1924, No: 76.

⁶⁴ *Vakit* 23 Temmuz 1341/1925, No: 2715.

1927 tarihinde ise Ankara'da Hürriyet Bayramı kutlamaları için bir gün öncesinde her tarafın bayraklarla ve ampullerle süslediği Türk basınına yansımıştır⁶⁵.

23 Temmuz 1928 Hürriyet Bayramı ise Anadolu basınına değişik açılarla yansımıştır. *Hâkimiyeti Milliye* Gazetesi 24 Temmuz 1928 tarihli nüshasında "23 Temmuz'un yıldönümü İnkılap ve tecedüd hayatımızda ilk adımlardan birinin yıl dönümünün tes'idi" başlıklı yazısında, 23 Temmuz Bayramı'nda Ankara'da resmi dairelerin tatil edildiği ve şehrin bayraklarla süslediği bildirilmiştir⁶⁶.

Afyonkarahisar'da yayınlanmakta olan *Son Haber* Gazetesi 22 ve 23 Temmuz 1928 tarihlerinde "23 Temmuz" başlığıyla verdiği haberlerinde Hürriyet Bayramı'nı Lozan Barış Antlaşması'yla karşılaştırmıştır. 23 Temmuz 1908 tarihinin Padişahlık istibdadına vurulan ilk darbenin olduğu ifade edilmiştir⁶⁷. 1928 yılı 23 Temmuz'unda İzmir ve Afyonkarahisar'da diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi daireler ve müesseseler tatil edilmiş, her taraf bayraklarla donatılmıştır⁶⁸. Trabzon'da ise farklı olarak 23 Temmuz 1928 tarihinde Hürriyet Bayramı şerefine şenlikler yapılmıştır⁶⁹.

1929 tarihindeki Hürriyet Bayramına dair Afyonkarahisar basını bir önceki yıldaki haberinin benzerini vermiştir. *Son Haber* gazetesi 23 Temmuz 1929 tarihli nüshasında "23 Temmuz Büyük Bir Günümüz" başlıklı yazıda, bugünün padişahlar saltanatlığına vurulan ilk darbenin ve hürriyetin ilan edildiği 10 Temmuz'a tesadüf ettiğini belirtmiştir⁷⁰. 23 Temmuz 1929 tarihinde Hürriyet Bayramı münasebetiyle Afyonkarahisar'da resmi daireler tatil edilmiştir⁷¹.

Anadolu'da 1930 tarihinde de Hürriyet Bayramı kutlanmıştır. Nitekim Ankara'da 23 Temmuz 1930 tarihinde Hürriyet Bayramı münasebetiyle tüm resmi daireler tatil edilecek, Başbakan İsmet Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tebrikleri kabul edecekti⁷².

1931 tarihinde ise *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi Hürriyet Bayramı ile ilgili doğrudan bir haber yazmamıştır. Fakat aynı tarihli nüshada gazete yazarlarından Falih Rıfkı ve Kazım Nami Bey'ler köşe yazılarıyla Meşrutiyet hakkında yazılar yazmışlardır⁷³.

1932 tarihinde ise Hürriyet Bayramı Anadolu'nun değişik yerlerinde kutlanmıştır. Nitekim İstanbul basınının ifade ettiğine göre bu yıl Ankara'da Hürriyet Bayramı için büyük tezahüratlar yapılacaktı⁷⁴.

1933 yılında Hürriyet Bayramı Anadolu Basınına yansımıştır. Afyonkarahisar'da çıkmakta olan *Son Haber* gazetesi, 24 Temmuz 1933 tarihli nüshasında, "10-23 Temmuz" başlıklı yazısında kişisel hâkimiyete vurulan ilk darbenin yıldönümü olan 10-23 Temmuz'un Afyonkarahisar'da kutlandığını belirtmiştir. Gazete, Cumhuriyeti hazırlayan

⁶⁵ *Vakit*, 23 Temmuz 1927, No: 3430.

⁶⁶ *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Temmuz 1928, No: 2528.

⁶⁷ *Son Haber*, 22 Temmuz 1928, No: 155-435; 23 Temmuz 1928, No: 156-436.

⁶⁸ *Vakit*, 24 Temmuz 1928, No: 3787; *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Temmuz 1928, No: 2528; *Son Haber*, 22 Temmuz 1928, No: 155-435; 23 Temmuz 1928, No: 156-436.

⁶⁹ *Vakit*, 24 Temmuz 1928, No: 3787.

⁷⁰ *Son Haber*, 23 Temmuz 1929, No: 786.

⁷¹ *Son Haber*, 23 Temmuz 1929, No: 786.

⁷² *Vakit*, 23 Temmuz 1930, No:4503.

⁷³ *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Temmuz 1931, No:3600.

⁷⁴ *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1932, No:2949.

inkılâp safhalarından birisinin başlangıcı olması nedeniyle, 23 Temmuzun asırlar geçse de Türk Milleti tarafından unutulmaması gerektiğini yazmıştır⁷⁵.

Hürriyet Bayramı'nın resmi anlamda bayram olarak anıldığı son tarih olan 1934 yılında Anadolu basınında önceki yıllara göre daha az yer bulmuştur. *Hakimiyeti Milliye*'nin 26 Temmuz 1934 tarihli nüshasında Falih Rıfki Bey, 23 Temmuz üzerine bir yazı yazarak günü yâd etmiştir⁷⁶.

1935 tarihinde çıkan kanun gereği 23 Temmuz Hürriyet Bayramı kaldırılmasına rağmen İstanbul basınında olduğu gibi Anadolu Basınında da günün önemi idrak edilmiş ve 23 Temmuz günü anılmaya devam etmiştir. Nitekim *Ulus* gazetesinin 23 Temmuz 1935 tarihli nüshasında M. Nurettin Artam “*Sözün Gelişi*” köşesinde “23 Temmuz” başlıklı bir köşe yazısı kaleme alarak bugünün yıldönümünü anmıştır⁷⁷.

B- Bazı Cumhuriyet Aydınlarının Meşrutiyet Algılamaları

Cumhuriyet döneminin, Ahmet Emin, Ali Haydar, Necmettin Sadak ve Falih Rıfki gibi gazeteci ve edebiyatçıları II. Meşrutiyetin yıldönümlerinde gazetelerde kaleme aldıkları yazılarda, ya Meşrutiyetin ilanı ile ilgili anılarını yazmışlar ya da günün anlamına uygun yorumlar yapmışlardı. Vatan gazetesinin başyazarı Ahmet Emin Bey, 23 Temmuz 1924 tarihli gazetesindeki yazısında; Meşrutiyetin ilanı üzerinden on altı yıl geçtiğini ve bu süre içerisinde Türk toplumunun geçirdiği badireleri ve bugün itibarıyla o günlerin heyecanından biraz uzaklaştığı yorumunu yapmıştır. 10 Temmuz tarihinin bir başka deyişle meşrutiyetin ilan edildiği günün Türklük için hakiki mevcudiyet mücadelesinin başlangıç günü olduğunu yazıyordu. Bu mücadelenin II. Abdülhamit'e karşı verildiğine vurgu yapmıştır. II. Meşrutiyet'i ilan edilmesinde önder olan aydın, asker ve fikir adamları, yani emeği geçen kimler varsa, o günlerde ne büyük hayaller içinde olduklarını belirtmiştir. Bununla beraber aradan geçen süre içerisinde pek çok olaylar yaşandığını, o zamanki hayal ve fikirlerin ancak Cumhuriyetin ilanı ile gerçekleşmeye başladığını söyleyen Ahmet Emin, Osmanlı Devleti'nin harabeleri arasından yeni bir Türkiye doğup yükseldiğini yazmıştır. Yeni ümitlerle dinamizm kazanan Türkiye'nin hedefinin, meşrutiyetten alınan ilhamla, kalkınma yarışında, daha fazla çalışarak Avrupa seviyesine çıkmak olması gerektiğini yazmıştır. Türk halkının bu hedefi kolaylıkla başarabileceğini çünkü Meşrutiyeti ilan edenlerin, Cumhuriyet nesline, başarının kaynağını verdiğini belirtmiştir⁷⁸.

Vakit gazetesi yazarlarından Ali Haydar da 23 Temmuz 1926 tarihinde kaleme aldığı yazısında, Meşrutiyetin ilan edildiği günlerdeki anılarını kamuoyuna aktarmıştır. Ali Haydar Bey, o yıllarda öğrenci olduğunu ve sürekli okul idarecilerinin ve hafiyelelerin kontrolünde geçen günlerini aktarmıştır. Bu kontrollerden birinde, dolaplarında hafiyelelere göre zararlı evraklar bulunup Rodos veya Trablus zindanlarına gönderilmek ve orada geçirecekleri günlerin hayalini kurarak haklarında verilecek kararları arkadaşlarıyla nasıl bekleediklerini aktarmıştır. Meşrutiyetin ilanından önce siyasi nedenlerle yapılan kovuşturmalardan, asker ve sivil yüzlerce kişinin kafiler halinde kovuşturmalardan nasıl

⁷⁵ *Son Haber*, 24 Temmuz 1933, No:1386.

⁷⁶ *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Temmuz 1934, No: 4672.

⁷⁷ *Ulus*, 23 Temmuz 1935.

⁷⁸ *Vatan*, 23 Temmuz 1924, No: 459.

kaçıştıklarını veya yakalananların sürgüne gönderildikleri günleri ortaya koymuştur. Bu yıllardaki istibdadın çocukluk ve gençlik ruhlarındaki tamir edilemeyecek izler bıraktığını ifade etmiştir. İstibdat yönetiminde geçen öğrencilik yıllarının sonlarına doğru ilan edilen Meşrutiyete nasıl sevindiklerini ve o günlerin sloganı olan “Yaşasın Enver! Yaşasın Hürriyet!” sloganlarının atıldığını belirtmiştir.

Öte yandan Meşrutiyet ilan edilmesine rağmen, ilk yıllarda yaşanan olaylar nedeniyle bu günün ciddi anlamda bir bayram olarak kutlanamadığını da aktarmıştır. Ali Haydar, yazısında, “*Dünyanın hiçbir milli inkılâbında Cumhuriyet, Meşrutiyet Bayramını hayatına iade etmemiştir. Yalnız Türk milletidir ki, zorla aldığı Meşrutiyetin Bayramını Cumhuriyetine kavuştuktan sonra güler ve atisinden emin olarak selamladı.*” sözleriyle Cumhuriyetin, Meşrutiyete vefalı davrandığını ve Cumhuriyet’in onun sayesinde geçmişten aldığı güvenle geleceğe cesaretle ilerleyeceğini ifade etmiştir⁷⁹.

Akşam gazetesinin başyazarı Necmettin Sadak⁸⁰ ise gazetesinin 24 Temmuz 1927 tarihli sayısında kaleme aldığı yazıda, Meşrutiyetin ilanının Türk tarihindeki önemine değinmiştir. Bu yazısında Mustafa Kemal Paşa’ya karşı İttihatçılarca 1926 Haziranında tertip edilen suikast tertibinin etkileri görülmektedir. Hürriyet kavramıyla ilgili İttihatçılar tenkit edilirken Mustafa Kemal Paşa vurgusu ön plana çıkarılmıştır. İttihatçıların yanlış idaresi nedeniyle halkın Meşrutiyete sevinemediğini, Abdülhamit’in tahttan indirilişini kutlayamadığını belirtmiştir. Cumhuriyet inkılâbının, Türk Milletine Meşrutiyetle kıyaslanamayacak başarılar, heyecan ve coşkular getirdiğini ifade etmiştir. Bununla beraber Meşrutiyetin Cumhuriyete kaynaklık ettiğini ve önünü açtığını da itiraf etmiştir. Necmettin Sadak yazısında, İttihatçıların yıllarca “*Osmanlılık*” ideali ve hayaliyle hareket ederek gerçekleri göremediklerini, gördüklerinde de memleketi uçuruma sürükledikleri iddiasında bulunmuştu. Bu şartlar altında memleketi kurtaracak birinin olmadığını, bunun ancak Mustafa Kemal sayesinde Türkiye Cumhuriyetine nasip olduğunu yazmıştı⁸¹.

Cumhuriyet Dönemi’nin önemli gazetecilerinden Falih Rıfkı *Hâkimiyet-i Milliye* Gazetesi’nde Meşrutiyetin 23. Yıl dönümü nedeniyle 24 Temmuz 1930’da bir yazı kaleme almıştı. Yazısında Meşrutiyetin ilan edilmişinde söylenen marşlardan örnekler vererek gelinen noktayı vurgulamaya çalışmıştır. Meşrutiyet ilan edilirken Enver ve Niyazi Bey’ler için söylenen marşlar, Girit’in elimizden çıkması üzerine “*Girit bizim canımız, Feda olsun kanımız*” şeklinde söylenen marşlardan örnekler vermiştir⁸².

İttihat ve Terakki Partisi’nin kurucularından ve önemli üyelerinden Kazım Nami Bey, 25 Temmuz 1931 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde bir yazı kaleme almıştır. Bu yazısında Meşrutiyet’in ilan edildiği günkü anılarını kamuoyuna aktarmıştır. Kazım Nami bu yazısında, Meşrutiyetin Şam’dan gelen Mustafa Kemal Paşa’nın Selanik’teki Çavuş Manastırı’nda birkaç arkadaşıyla kurduğu Osmanlı Hürriyet Cemiyeti’nin eseri olduğunu

⁷⁹ *Vakit*, 23 Temmuz 1926, No: 3073, s. 2.

⁸⁰ Necmettin Sadak, Devlet adamı, gazeteci-yazar (Isparta 1890- Ankara 1953). Galatasaray Lisesi ve Paris Lyon Üniversitesi mezunu. Kazım Şinasi ve Ali Naci Karacan’la birlikte *Akşam* Gazetesini 1918’de kurdu ve gazetenin başyazarlığını yaptı. Ayrıntılı bilgi için bkz. İhsan Işık, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul 1998, s. 510.

⁸¹ *Akşam*, 24 Temmuz 1927, No: 3152.

⁸² *Hâkimiyet-i Milliye*, 25 Temmuz 1931, No: 3600.

belirtiyordu⁸³. Kazım Nami bu iddiasıyla II. Meşrutiyette Mustafa Kemal Paşa'nın rolünü artırmaya çalışmıştır. Buna karşın II. Meşrutiyetin ilanının asıl mihmandarları olan Enver, Niyazi ve Kemal gibi İttihatçılar görmemezlikten gelinmiştir.

Akşam Gazetesi başyazarı Necmettin Sadak, 24 Temmuz 1931 günkü nüshasında “*Bir İnkılâp’tan Çıkan Ders*” başlıklı, siyasi yönü ağır basan bir yazı kaleme almıştır⁸⁴. Bu yazısında Sadak, birçok sıkıntılar çekilerek ilan edilen Meşrutiyetin istenilen sonuçları ortaya koyamadığını vurgulamıştır. Ona göre, Meşrutiyet görünüşte ilan edilmiş, istibdat sona ermişti, ancak saltanat yerini korumuştur. İlerleme ve yenilikler sosyal alanda yer bulmamıştı. Meşrutiyetin ilan edilmesine rağmen Abdülhamit’in hilafet ve saltanatı devam etmişti. Yapılan yeniliklerin taraftar bulmaması ve kökleşmemesi nedeniyle 31 Mart olayında birileri hala “*şeriat isteriz*” demişti. Sadak, “*Esasen Meşrutiyet İnkılâbı şeriata dokunmamış, bilakis şeriatı takviye etmişti*” sözleriyle Meşrutiyetin beklenenlere cevap veremediğini iddia etmiştir. Sadak Meşrutiyet fikri ve idaresinin Cumhuriyet’e temel olmakla beraber Türk milleti açısından Cumhuriyet dönemindeki kadar etkisi olmadığını belirtmiştir. Sadak, Osmanlı dönemi Türk toplumu ile Cumhuriyet dönemini mukayese ederken beklentileri ve toplumun fotoğrafını da ortaya koymuştur. Osmanlı dönemi toplum yapısından gelinen noktayı da, “*Dünkü bu manzara ile Mustafa Kemal Türkiye’si arasındaki fark, milli tekâmül nokta-i nazarından iftihar etmeye değer.*” cümlesiyle ifade ederek yazısını sona erdirmiştir.

Vakit gazetesinin 1933 yılı 23 Temmuz tarihli nüshasında, yani Meşrutiyetin 25. yılı münasebetiyle, Sadri Etem⁸⁵’in bir yazısı göze çarpmaktadır. Etem bu yazısında Meşrutiyet ve Meşrutiyeti ilan edenleri eleştirmiştir. Etem yazısında, “*10 Temmuz, imparatorluğun temellerine suyun bastığı gündü. Vaveyla, feryat, öpüşmeler, sarılışmalar batan bir geminin su üstünde kalan kısmındaki insanların feryadı idi. Bu feryat heyecanlı idi. Çünkü bastıkları yerin adım adım çöktüğünü hissedenler heyecandan başka her şeyi kaybetmişlerdi.*”⁸⁶ Yönündeki ifadeleriyle, Meşrutiyetin ilanının Osmanlı Devletinin çöküşünü hızlandırdığını savunmuştur.

Falih Rıfki, Meşrutiyetin yıldönümü sebebiyle 26 Temmuz 1934 günü *Hâkimiyet-i Milliye* Gazetesi’nde kaleme aldığı bir yazıda Meşrutiyeti ilan edenleri, ihtilalcı ama cahil, romantik, hayali fikirlerle hareket edenler olarak tanımlamıştı. İttihatçıların devleti kurtarmaktan çok uzak olduklarını iddia etmiştir. Ona göre, Osmanlı veya Türk toplumunu kurtaracak tek şey toplumu derinden etkileyecek ve ona yön verecek köklü değişiklikler, yani ihtilal değil inkılâplardır. Falih Rıfki yazısında, II. Meşrutiyet aydınlarının toplumu kökten etkileyecek ve değiştirecek fikri altyapıya sahip olmadıklarını savunmuştur⁸⁷.

⁸³ *Hâkimiyet-i Milliye*, 25 Temmuz 1931, No: 3600, s. 4.

⁸⁴ *Akşam*, 24 Temmuz 1931, No: 4591.

⁸⁵ Sadri Etem Ertem, (İstanbul 1900-Ankara 1943), Üsküdar Sultanisini 1914’te bitirdi, 1920 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünden mezun oldu. Milli Mücadele yıllarında *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Yeni Gün* gazetelerinde gazeteciliğe başladı. Ayrıntılı bilgi için bkz. İhsan Işık, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul 1998, s. 241.

⁸⁶ *Vakit*, 23 Temmuz 1933, No: 5580, s. 3.

⁸⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Temmuz 1934, No: 4672.

II. Meşrutiyet'in resmi anlamda bayram olarak son anıldığı 1935 yılında M. Nurettin Artam⁸⁸, *Ulus* gazetesinde bir yazı kaleme almıştır. Bu yazısında Artam, halkın padişah ve Osmanlı yönetiminden nasıl bunaldığını ve Meşrutiyet sayesinde özgürlüğe nasıl kavuştuğunu gözler önüne sermiştir. Ayrıca Artam, Türk milletinin ilerleme ve Batılılaşma yönündeki adımlarını da derecelendirmiştir. Ona göre: “*Batıya doğru yürümesi gereken Türk ulusu için “Tanzimat” bir çeyrek adım, 10-23 Temmuz ise bir yarım adım olmuştur.*”⁸⁹

C- Basında Sembollerle Meşrutiyet Yansımaları

Cumhuriyet döneminde çıkan bazı gazetelerde, 23 Temmuz Hürriyet Bayramı günleri günün anlamına uygun resim ve karikatürlerle görselleştirilmiştir. Bu resimler ve yüklenilen anlamları şu şekilde özetleyebiliriz:

Resim 1- *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1924, No: 75

Resim 1 incelendiğinde, Meşrutiyetle beraber Osmanlı Devleti'nin Başkenti İstanbul'un, kültürümüzde adaleti sembolize eden güneş tarafından kaplanıldığı ve aydınlığa kavuştuğu görülmektedir. Fonda zemin üzerinde “10-23” tarihi ön plana çıkarılmış, zeminle güneş arasında “*Temmuz Millî Bayramımız*” ibaresi yer almıştır.

⁸⁸ Nurettin Artam, (İstanbul 1900- Ankara 1958), İstanbul Sultanisi'ni bitirdikten sonra Birinci Dünya Savaşı'na katıldı. İstanbul ve Ankara liselerinde edebiyat ve İngilizce öğretmenliği yaptı. *Vakit* ve *Ulus* gazetelerinde Toplu İğne imzalı yazılar yazdı. Ayrıntılı bilgi için bkz. İhsan Işık, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul 1998, s. 24.

⁸⁹ *Ulus*, 23 Temmuz 1935.

Resim 2- *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1925, No: 432

Resim 2 incelendiğinde, “23 Temmuz Milli Bayramı” ibaresi yer alan çerçevede, ellerinde ve ayaklarında zincir olan Türk milletini sembolize eden iki kadın görülmektedir. Bunlardan sadece ellerindeki zinciri kırabilen fakat ayakları bağlı kadın Meşrutiyeti, ellerindeki ve ayaklarındaki zincirleri kırarak tam hürriyete kavuşmuş kadın da Cumhuriyet inkılabını sembolize etmektedir. Bu iki kadının başlarındaki hilalli taç de İslam kimliğini

ifade etmektedir.

Resim 3- *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1926, No: 791.

Resim 3'te fonda 10-23 Temmuz ibaresi yer alırken, hürriyetin bir güneş gibi doğduğu ve Türk milletinin meşrutiyetle zincirini kırdığı sembolize edilmektedir. Bu resimde de kadının başındaki İslam'ın sembolü olarak kullanılan hilalli taç dikkat çekmektedir.

Resim 4- *Cumhuriyet* , 23 Temmuz 1928, NO:1510

Resim 4'te ise yine alt fonda "10-23 Temmuz Hürriyet Bayramı" ibaresi yer almakta, güneşle birlikte doğan Türk milletini temsil eden bir kadın resmedilmiştir. Bu kadının da ellerindeki zincirin kırık, ayaklarındakilerin ise hala bağlı olduğu görülmektedir. Buradan şu mesaj verilmektedir: Meşrutiyet Türk milletine kısmi hürriyet vermiştir.

Resim 5- *Vakit*, 23 Temmuz 1928, NO:3786

Resim 5'te de arka fonda Meşrutiyetin bir güneş gibi doğması, milletin zincirlerini kırarak hürriyetine kavuşması sembolleştirilmiştir.

Resim 6- *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1930, NO:2230

Cumhuriyet gazetesinin 23 Temmuz 1930 tarihli nüshasından aldığımız Resim 6'da ise Fransız İhtilali'nin sembolü özgürlük anıtından esinlenme barizdir. Bu resmi Türk

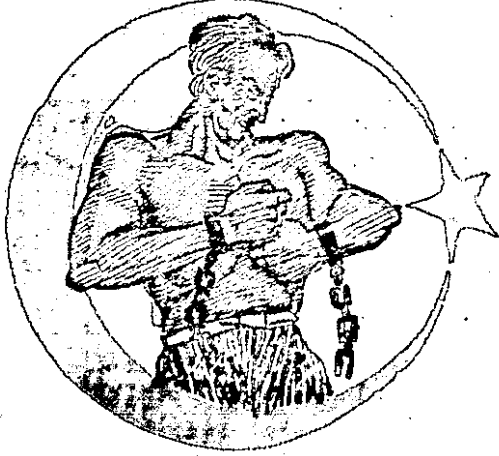
milletine uyarladığımızda ise meşrutiyeti sembolize eden kadının elindeki meşale ile aydınlığı, yanında bulunan metin ve divitle Kanunu Esasi'yi sembolize ettiğini söyleyebiliriz. Bunlar da Meşrutiyetle elde edilen kazanımlardan hürriyet ve adaletin Türk milletinin geleceğine bir meşale vazifesi gördüğü söylenebilir.

Resim 7- *Vakit*, 23 Temmuz 1930, No: 4503

Vakit gazetesinin 23 Temmuz 1930 tarihli nüshasında arka fonda ay-yıldız, ön planda ise, melek şeklinde tasvir edilen meşrutiyetin ve etrafındaki çelenk, başındaki zeytin dalı ile Türk milletinin bağımsızlık ve hürriyete kavuşmasını sembolize etmektedir.

10-23 Temmuz

Resim 8- *Vakit*, 23 Temmuz 1932, No:5221

Resim 8’de ise bu defa, Türklük ve İslam’ın sembolü olan ay-yıldız içerisinde zincirlerini kırmayı başaran kuvvetli yetişkin bir erkek figürüyle Meşrutiyet sembolize edilmiştir.

Resim 9- *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1933, No: 3308

Resim 9’da ise, üzerinde ay-yıldız olan elbisesiyle, başındaki hilaliyle, hürriyetin sevinç ve gururuyla poz veren bir kadın şeklinde figürle, Meşrutiyetle Türk milletinin hürriyetine kavuşması sembolleştirilmiştir.

Resim 10- *Vakit*, 23 Temmuz 1933, No:5580

Vakit gazetesinin 23 Temmuz 1933 tarihli nüshasında yer alan bu resimde de, Türk milletinin 10-23 Temmuzda esaretten hürriyete kavuşması sembolize edilmiştir

Resim 11- *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1934, No: 3668.

Resim 11’de, elindeki meşale ile milleti aydınlatmaya geleceğe daha hür bakmaya yönelten Meşrutiyet sembolize edilmiştir.

Resim 12- *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1935, No:4018

Resim 12’de yer alan bu figür, *Cumhuriyet Gazetesi*’nin 23 Temmuz 1933 tarihli nüshasında da aynen yer almıştı. 1935 yılında artık bu gün bayram olarak kutlanılmamasına rağmen *Cumhuriyet Gazetesi*’nin 1933 tarihindeki resmi aynen koyarak bu günü anmaya devam etmesi, bundan sonra da Hürriyet Bayramının unutulmayacağına bir nişanesidir.

Bu sembollerde dikkat çeken en önemli özellik Meşrutiyetin görselleştirilmelerinde dünyada daha önceki hürriyet süreçlerinden etkilenmedir. Gerçekten de gerek Osmanlı Devleti’nde Batılılaşma ve Meşrutiyet önderleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki aydınlar özellikle Avrupa’daki özgürlük hareketlerini iyi bilmekteydiler. Nitekim onların hemen hepsi zamanın en yaygın dili Fransızca’yı konuşabilmekte ve 1789 tarihli Fransız İhtilalini iyi bilmekteydiler. Bu nedenlerden dolayı Meşrutiyetin kamuoyuna sunulmasında kullanılan sembollerin Avrupa’daki özgürlük hareketlerini temsil edenlerle benzerlikler taşımaları şartıca değildir. Meşrutiyet için sıklıkla kullanılan sembollerden biri Amerika Birleşik Devletleri’nden Fransa’ya hediye edilen Özgürlük anıtıdır. Bu anıt Meşrutiyeti sembolleştirilirken kadın İslam ve Türk kimliğine dönüştürülmektedir. Nitekim Özgürlük Anıtı’ndaki kadın figürü hilalli bir taç takar ya da ay yıldızlı bir elbiseye giyer. Meşrutiyet sembollerinde az da olsa ilham kaynağı olarak Yunan figürleri de alınmıştır. Resimlerden yalnızca bir tanesinde erkek figürü kullanılmıştır. Güçlü ve kaslı bir erkeğin elindeki zincirleri kırarak esaretten özgürlüğe geçişi ortaya koyan bu figür Sovyet Rusya’dan etkilenmenin sonucudur. Yine sembollerden çıkan bir başka sonuç ise Meşrutiyetle Türk milletinin kısmen hürriyetini elde edebildiğidir. Gerçek anlamda tam bağımsızlığa ise Cumhuriyetle ulaşılabildiği mesajı verilmiştir.

Sonuç

Meşrutiyetin ilanının Cumhuriyet Döneminde bayram olarak kutlanmasını basınıımızı temel alarak ele aldığımız bu çalışmada, 23 Temmuz'un, Cumhuriyet ve Milli Hâkimiyet düşüncesinin kaynağını oluşturduğu görülmüştür. Bu düşünce, incelediğimiz İstanbul ve Anadolu basınında kabul görmüş bir yaklaşımdır. 23 Temmuz, demokratikleşme ve temel hürriyetler alanında ilk adım olarak kabul edilmekle beraber, inkılâbın olgunlaşmadığı, tekâmül etmediği, yarım kaldığı genel kanaattir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki basınıımızda, yarım kalan bu adımın Mustafa Kemal Paşa önderliğinde tesis edilen 23 Nisan'da TBMM'nin açılması, 1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılması ve nihayet Cumhuriyetin ilanı ile tamamlanması teması işlenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Meşrutiyetin bayram veya milli gün olarak kutlanması basınıımızda önemli yer tutarken, 1935'te bu günün milli bayramlardan çıkarılmasına doğru (?), daha az yer aldığı dikkatleri çekmektedir. Yine iç ve dış siyasi gelişmeler, bu günün kutlamalarına da etki etmiştir. Örneğin, 1924'ten itibaren, bu günün hemen bir gün sonrasına tesadüf eden Lozan Antlaşması'nın imzalanması ve 24 Temmuz gününün de Lozan'ı anma günü olarak ön plana çıkmaya başlaması, ayrıca 1926'da Mustafa Kemal Paşa'ya tertip edilen suikast girişimi gibi olaylar 23 Temmuz Hürriyet Bayramına basının bakışını etkilemiştir. 1926 yılındaki Mustafa Kemal Paşa'ya yapılan suikast girişimini gerçekleştirenlerin İttihat ve Terakki ile bir şekilde bağlantılı olmaları, Meşrutiyeti ilan eden ittihatçılara ve dolayısıyla Meşrutiyete bakışı negatif yönde değiştirmiştir. Bu tarihten itibaren ittihatçıların Türk demokrasi hayatının şekillenmesindeki etkileri azaltılırken Mustafa Kemal Paşa'nın ön plana çıkarılması teması daha fazla işlenmiştir. Cumhuriyetin ilanı kutlamaları, Türk demokrasi hayatının son mihenk taşı olarak kabul edilmiş, sadece bu bayramda resmi törenler icra edilmiştir.

23 Temmuz tarihi bir bayram günü olarak kabul edilmişse de, gerek İstanbul'da gerekse Anadolu'nun değişik yerlerinde resmi dairelerin kapanması, her tarafın bayraklarla süslenmesi, ara sıra karşılıklı resmi tebriklerde bulunma, geceleri şehirlerin aydınlatılması, Hürriyet bayramı gününde 21 pare top atılmasıyla yetinilmiştir. Hiçbir şekilde resmi tören ve geçit icra edilmemiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk aydını, İkinci Meşrutiyeti Cumhuriyet'in getirdiği ve kazandırdığı imkânlar sonrasında daha farklı bir gözle değerlendirme imkânı elde etmişti. Bu yüzdendir ki, Meşrutiyetin yönetim, fikri dönüşüm gibi alanlarda o yıllardaki topluma katkılarını bile önemli ölçüde azımsamıştır. Ancak Cumhuriyete giden yolda önemli bir adım olarak görüldüğü için de, Meşrutiyetin ve onu ilan etmek için her şeyi göze alanların hakkını teslim etmeyi de ihmal etmemiştir. Bununla beraber Cumhuriyet İnkılâbıyla beraber Meşrutiyet algısında bir zayıflama görülmüştür. Cumhuriyet İnkılâbı ve onun mimarı Mustafa Kemal Paşa ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Bu tema 1926 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de İttihatçılar tarafından düzenlenen başarısız suikast teşebbüsünden sonra daha fazla işlenmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkan bazı gazetelerde Hürriyet Bayramı günlerinde, Meşrutiyet ve onun kazanımları sembollerle görselleştirilmiş, bu semboller üzerinden güne anlamlar yüklenmiştir. Bu anlamlarda, güneş, kadın, kırılmış zincirler, meşaleler gibi semboller ön plana çıkarılarak kullanılmıştır. Bütün bu sembollerden çıkarılacak ortak

anlam, Türk milletinin Meşrutiyetin ilanıyla beraber hürriyet konusunda önemli bir adım atmakla beraber, gerçek ve tam özgürlüğün Cumhuriyet inkılâbıyla elde edildiği mesajı verilmiştir. Yine kullanılan sembollerde başta Fransız İhtilali'nin sembolü olan Özgürlük Anıtı, Yunan özgürlük figürlerinden ilham alındığı görülmektedir. Bununla beraber bu figürler İslam ve Türk kimliğine dönüştürülmüştür.

23 Temmuz Hürriyet Bayramı 1 Haziran 1935 tarihinde yürürlüğe giren, milli bayramlar ve tatiller kanunu gereğince, bayram ve tatil olmaktan çıkarılmasına rağmen basınıımız bu günü önemli saymış ve gün kısa bir müddet daha anılmaya devam edilmiştir.

Kaynakça

- AHMAD, Feroz, *İttihat ve Terakki*, İstanbul, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.
- ALKAN, Necmettin, *Mutlakiyetten Meşrutiyete II. Abdulhamid ve Jön Türkler*, Selis Yay., İstanbul 2009.
- BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yay. Haz. Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2002.
- DEVELİOĞLU, Ferit *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 21. Baskı, Ankara 2004.
- DÜSTUR, Üçüncü Tertip, C.16, Başvekalet (Matbaası)Neşriyat Müdürlüğü Yay., Ankara 1935.
- EYİCİL, Ahmet, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti", C.XIII, *Yeni Türkiye Türkler Özel Sayısı*, Ankara 2002.
- IŞIK, İhsan, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul 1998.
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kırathı, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1998.
- SAMİ, Şemsettin, *Kâmûs-ı Türkî*, 7.Baskı, Çağrı Yay., İstanbul 1996.
- ZÜRCHER, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yay., 22. Baskı, İstanbul 2008.
- ZÜRCHER, Erik Jan, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev. Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Sürelî Yayınlar:

Cumhuriyet, Vatan, Hakimiyeti Milliye, Vakit, Akşam, Kurun, İstikbal, Son Haber, Ulus,